

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

МАЗОВЕЦЬКИЙ Руслан Ігоревич

УДК 351.014.5:355/359]:378.014.55

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ
УКРАЇНИ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Харків – 2022

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України.

Науковий керівник:	доктор наук з державного управління, доцент КОПАНЧУК Володимир Олександрович ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналу», доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Офіційні опоненти:	доктор наук з державного управління, професор, БЄЛАЙ Сергій Вікторович Національна академія Національної гвардії України заступник начальника навчально-методичного центру начальник відділу методичного забезпечення навчального процесу
	кандидат наук з державного управління, БЕСТЮК Андрій Іванович Генеральний штаб Збройних Сил України Начальник відділу підготовки у ВВНЗ та ВНП ЗВО - заступник начальника управління доктрин та індивідуальної підготовки Головного управління доктрин та підготовки

Захист відбудеться «15» грудня 2022 р. о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, зал засідань (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «15 » листопада 2022 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.А. Мороз

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Забезпечення військової безпеки України в сучасних умовах нерозривно пов'язане з формуванням соціально орієнтованої економіки в країні.

Тенденція соціалізації економічних систем на рубежі тисячоліть характерна для усіх провідних країн світу. Вона обумовлена, з одного боку, загальною високою мірою їхнього господарського розвитку (що створює матеріальні можливості для підтримки сучасних стандартів якості життя населення), з іншого, необхідністю використання висококваліфікованої робочої сили як ключової умови економічного зростання і досягнення конкурентоспроможності національної економіки, переходу до інноваційного типу відтворення, заснованого на потенціалі інтелекту і творчості людей. У повному об'ємі ці проблеми актуальні і для нинішнього етапу розвитку України.

В області військового будівництва ця тенденція проявляється в необхідності забезпечення нової якості кадрового складу Збройних Сил України (далі ЗСУ). Це пов'язано з вирішенням ряду першочергових завдань зміцнення обороноздатності держави; переозброєнням військово-технічної системи, формування оперативного мистецтва, тактики, структури військ і сил флоту, і зважаючи на це, значним підвищенням вимог до людського чинника, в першу чергу, до професійних військовослужбовців, в умовах інтелектуалізації засобів озброєної боротьби і зміни принципів комплектування Збройних Сил.

У цих умовах особливу актуальність набувають питання захисту соціально - економічних інтересів військовослужбовців. Без формування надійного організаційно-економічного механізму реалізації інтересів професійних військовослужбовців, в умовах війни та реформування Збройних Сил, не може бути досягнутий успіх в забезпеченні національної безпеки України.

Усе це викликає необхідність проведення таких досліджень системи задоволення соціально - економічних інтересів, які не лише б поглиблювали розуміння її складної і диференційованої структури, але і давали можливість обґрунтувати способи, шляхи, форми і методи задоволення соціально - економічних інтересів професійних військовослужбовців, запропонувати шляхи підвищення ефективності організаційно-економічного механізму реалізації соціально - економічних інтересів військовослужбовців.

Складність реалізації економічних інтересів професійних військовослужбовців Збройних Сил в умовах проведення військових дій, недостатня розробка питань теоретичної і методологічної бази реформування Збройних Сил визначили актуальність і необхідність проведення цього дослідження.

Сучасні умови формування соціальних систем та розвиток організаційно-

економічного механізму реалізації інтересів військовослужбовців розглянуті в роботах І. Браунта, Д. Бьюкенена, Г. Гроссмана, Г. Джонсона, В. Майєру, Д. Менгера, П. Самуельсона, Р. Трентона, Е. Енгеля і інших зарубіжних вчених.

Для теоретико-методологічного осмислення державно-управлінських механізмів дуже корисними є окремі ідеї В. Авер'янова, Л. Антошкіної, Г. Атаманчука, В. Бакуменка, О. Волкова, Н. Грицяк, О. Дація, А. Дегтяра, Д. Дзвінчука, В. Дзюндзюка, Ю. Кальниша, В. Князева, В. Козакова, , М. Латиніна, М. Лахижі, Н. Нижник, В. Тертички, В. Ткаченка, В. Токовенко А. Роміна, Є. Романенка, В. Садкового, Ю. Сурміна, В. Трощинського, Д. Плеханова, В. Ченцова, Х. Хачатурян, Ю. Шарова та ін. та інших.

Крім того, слід зазначити, що дослідженню сучасних проблем державного регулювання національною безпекою та формуванням Збройних Сил України присвятили свої наукові праці вчені: С. Домбровська, А. Бестюк, І. Бінько, О. Гончаренко, В. Горбулін, М. Єрошенко, О. Кузьмук, Ю. Калиновський, М. Карманов, Н. Лабуш, Ю. Лавриненко, С. Майстро, І. Макаренко, Г. Ситник, Г. Почепцов, В. Шлемко, А. Шлепаков, В. Шведун.

Віддаючи належне вкладу багатьох дослідників в розробку цієї тематики, слід зазначити, що їх праці багато в чому визначають теоретичні основи і методологічні орієнтири нашого аналізу процесу задоволення соціально - економічних інтересів військовослужбовців і, частково, організаційно - економічного механізму його забезпечення і регулювання. При цьому корінні зміни усього українського суспільства, складність і неоднозначність трансформацій, що відбуваються, в соціально-економічній сфері Збройних Сил, відсутність наукового підходу до регулювання системи задоволення соціально економічних інтересів військовослужбовців ведуть до необхідності подальшої розробки позначеної проблеми. Її актуальність і недостатність наукової розробленості зумовили вибір теми, мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (державний реєстраційний номер 0112U002587), що розробляється навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України. Конкретно дисертантом проаналізовано заходи вдосконалення механізмів державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України.

Мета і завдання роботи. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

визначити особливості організаційно-економічного механізму

державного регулювання в системі Збройних Сил України;

охарактеризувати методичні засади організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України;

систематизувано закордонний досвід формування організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення військовослужбовців;

надати оцінку організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України;

окреслити основні методи реалізації організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил;

обґрунтувати концептуальні напрями удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України.

Об'єкт дослідження - державне регулювання соціального забезпечення Збройних Сил .

Предмет дослідження – організаційно-економічний механізм державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, економічної і споріднених з ними наук. В основу методології дослідження було покладено системний підхід, методологічна специфіка якого визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, що її забезпечують, на виділення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх у єдину теоретичну картину.

Автором використано низку наукових методів, зокрема:

гіпотетико-дедуктивний метод формування методології дисертаційного дослідження, який дав змогу сформулювати гіпотезу дослідження, побудувати евристичні моделі вдосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України.

дедуктивний доказ висунутої гіпотези дослідження не тільки підтвердив правильність формування його методології, справедливості висновків, а й дав можливість також висунути й верифікувати практичні рекомендації з удосконалення досліджуваного об'єкта;

структурно-функціональний аналіз, сутність якого полягає у виділенні елементів системи організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України;

ряд порівняльних методів, що надали можливість аналізу стандартів і механізмів соціального забезпечення Збройних Сил України ;

статистичний метод, що дав змогу розкрити реальні й точні факти стану досліджуваного об'єкта;

прогностичний метод, за допомогою якого визначено більш віддалені перспективи його розвитку;

теоретико-концептуальний метод, що визначив напрям дослідження, втілений в аналізі функцій, структури та параметрів об'єкта, та дав змогу позначити, осмислити, описати та порівняти роль організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України, уточнити їх функції в діяльності кожної з підсистем, оцінити результати управлінського впливу, виявити перспективи й механізми.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становили нормативно-правові акти, праці зарубіжних і вітчизняних учених, Інтернет-ресурси, статистична інформація Державного комітету статистики України та інших центральних органів виконавчої влади.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання щодо розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій з удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України.

Найсуттєвіші результати дисертаційного дослідження, які містять наукову новизну, полягають у тому, що:

вперше:

обґрунтовано концептуальні напрями удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України через визначення системи задоволення соціально економічних інтересів професійних військовослужбовців, що включають комплекс функціонально взаємозв'язаних підсистем, елементів і чинників, які становлять єдине ціле і мають єдину цільову функцію, відновлення і розвиток здібностей військовослужбовців;

удосконалено:

методи реалізації організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил через формування основних напрямів оптимізації та адаптації економічних інтересів військовослужбовців, які спрямовані на підвищення грошового постачання, рівня продовольчого і речового забезпечення, медичного обслуговування військовослужбовців, вирішення житлової проблеми;

напрями систематизації закордонного досвіду формування організаційно-економічного механізму державного регулювання соціальним забезпеченням військовослужбовців та вдосконалення соціально економічного забезпечення Збройних Сил на етапі переходу до їх комплектування на переважно контрактній основі: підвищення ефективності політики доходів військовослужбовців; оптимізацію системи соціальних норм і нормативів задоволення їх потреб за видами постачання; створення сучасних систем пенсійного забезпечення, страхування життя і здоров'я військових

професіоналів; розвиток соціальної інфраструктури військ;

набуло подальшого розвитку:

методичні засади організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України, на основі критичного осмислення наявних точок зору, уточнення теоретичних підходів до аналізу системи задоволення соціально-економічних потреб військовослужбовців, понятійного апарату, структури системи, співвідношення її елементів в умовах розвитку ринкових стосунків в країні;

критерії оцінки праці професійних військовослужбовців, через уточнення методологічних підходів до обґрунтування специфіку функціонування Збройних Сил, що заснована на коригуванні соціальної політики держави у напрямі створення і зміцнення найважливішого структурованого елементу суспільства в умовах соціального ринкового господарства.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення й висновки дисертації можуть використовуватися фахівцями під час написання підручників і навчальних посібників, створення навчально-методичної літератури; в роботі органів державної влади та у процесі формування сучасних засад організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України.

Теоретичні рекомендації та напрацювання, викладені в дисертації стосовно матеріального стимулювання військової праці, як сукупність економічних заходів держави може використовуватись в роботі відділу надзвичайних ситуацій Чугуївської міської ради Харківської області (довідка про впровадження № 73/01-09 від 14.09.2020).

Пріоритетні напрями використання організаційно-економічного механізму соціального забезпечення Збройних Сил , розроблені в дисертаційному дослідженні є перспективними в використанні Зміївської міської ради Харківської області (довідка про впровадження № 117/01-23 від 21.05.2021)

Особистий внесок здобувача. Теоретичні обґрунтування, практичні рекомендації, висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, мету й завдання, методичні підходи до їх вирішення, теоретичну цінність роботи та практичне значення одержаних результатів, отримані здобувачем особисто в ході дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертації доповідались і обговорювались на конференціях, конгресах і семінарах, зокрема: Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки (м. Житомир , 2022 р), IV Міжнародній науково-практичній конференції Трансформація системи публічного управління в умовах воєнного часу (м. Переяслав, 2022 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування», (м.

Миколаїв, 2022), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (м. Харків, 2022 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 9 наукових працях, у тому числі – 5 статтях в наукових фахових виданнях, із них 1 стаття – в зарубіжному виданні, 4 – тез конференцій. Загальний обсяг публікацій автора за темою дослідження – 3, 25 др.арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації 212 сторінок. Обсяг основного тексту становить сторінки. Список використаних джерел включає 300 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено стан її наукової розробки, з'ясовано зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію й оприлюднення.

У **першому розділі** – *Теоретичні аспекти організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України* – охарактеризовано місце і роль організаційно-економічного механізму державного регулювання в системі сучасної України та визначено особливості організаційно-економічного механізму державного регулювання в системі Збройних Сил України, проаналізовано форми взаємодії держави і армії в трансформаційний період.

Визначено у ході проведеного дослідження, що соціалізація усієї системи економічних стосунків, зміна пріоритетів соціальної політики держави у напрямі всесвітнього розвитку людського чинника - об'єктивна закономірність формування сучасної моделі соціального ринкового господарства. Відповідному коригуванню має бути піддана і військово-соціальна політика, у зв'язку з підвищенням ролі і значення ринкових механізмів і інститутів в системі задоволення соціально-економічних потреб військовослужбовців.

Оскільки сфера забезпечення військової безпеки держави є невід'ємною частиною громадського відтворення, то військова праця набуває глибокий соціально-економічний сенс, що вимагає адекватної його оцінки на основі «необхідності компенсувати нематеріальні відмінності в характері праці залежно від його привабливості для особи і необхідності для суспільства».

Ключовими категоріями при дослідженні соціально економічної політики держави в армії і на флоті являються «соціально-економічне забезпечення Збройних Сил», що виступає формою вираження соціальної політики держави в армії і на флоті, а також «система соціально-економічного забезпечення

військовослужбовців і членів їх сімей», що являється, по суті, її матеріальною основою, фундаментом соціального потенціалу Збройних Сил в структурі військової потужності і могутності країни.

Сучасним Збройним Силам необхідна як принципово нові техніка і технології, засновані на самих передових досягненнях НТР, так і висококваліфіковані кадри - носії інтелектуального потенціалу. У них складніше структура матеріальних, духовних і соціальних потреб, вони витрачають більше засобів на відновлення життєвої енергії і розвиток здібностей, на освіту, професійну підготовку. Отже, рівень і якість їх життя мають бути вищі, ніж ті, що забезпечують виживання, а з урахуванням розглянутих особливостей військової праці, система відтворення робочої сили військовослужбовців (особливо професійних), безумовно, повинна носити розширений, розвиваючий характер. В цілому, розділяючи, і ґрунтуючись на сучасних розробках в області теорії економії військової праці, методиках визначення рівня і якості життя військовослужбовців, і, на цій основі, оцінки військової праці, нами ставиться під сумнів доцільність «прив'язки» рівня доходів військовослужбовців до мінімальних стандартів по країні. Саме здійснення цієї концепції, на нашу думку, привело до погіршення матеріального становища військовослужбовців, зниження якості їх життя і соціального статусу в другій половині 90-х років.

На відміну від відомих точок зору, позиція автора з проблеми оцінки військової праці полягає в наступному:

по-перше, військова праця, будучи частиною сукупної праці суспільства, з одного боку, побічно бере участь у виробництві ВВП, забезпечуючи відповідні мирні умови для усього процесу відтворення, а з іншої - безпосередньо впливає на темпи економічного зростання через ефективність використання ресурсів, що виділяються на оборону, якість і віддачу людського і соціального потенціалів;

по-друге, вартість товару «робоча сила» військовослужбовців, за умов особливої важливості для суспільства, не може бути менше ринкової вартості робочої сили найбільш конкурентних галузей громадського відтворення, тому держава, регулюючи ринок військової праці, повинна орієнтуватися на те, що його оцінка залежить від рівня середньої заробітної плати, що встановилася в даний момент в результаті міжгалузевої конкуренції. Інакше кваліфікованих і професійно підготовлених кадрів у сфері оборони просто не залишиться;

по-третє, середній рівень заробітної плати в країні досить перевищує мінімальні параметри, дійсно забезпечує процес розширеного, а не простого, як зараз, відтворення робочої сили, реально дозволяє її розвивати, удосконалювати, розраховувати на перспективу росту її якості, як в цілому в країні, так і в системі військової організації держави;

по-четверте, реальне стимулювання військової служби з урахуванням її особливих умов, певних обмежень прав і свобод, пов'язане з додатковими

виплатами, матеріальними стимулами, дійсно компенсуючими особливості військової праці в порівнянні з іншими конкурентними галузями.

Визначаючи матеріальне стимулювання військової праці як сукупність економічних заходів держави, інтересів суспільства, військових колективів і окремих військовослужбовців, що забезпечують гармонізацію, ми звертаємо увагу не лише на його вирішальну роль у визначенні переваги над певною сферою військової діяльності, функцій або умов їх здійснення, в т.ч. міри небезпеки для їх здоров'я і життя. Стимулювання військової праці має найважливіше значення для залучення у Збройні Сили, що формуються на контрактній основі, цивільних осіб, збереження наявних висококваліфікованих кадрів, регулювання тривалості служби, підвищення професійної майстерності. Тому механізми формування ціни робочої сили і задоволення соціально-економічних потреб військовослужбовців повинні працювати як єдина, цілісна система, що враховує, в першу чергу, завдання військового будівництва держави. Політика доходів - це не лише політика заробітної плати або грошового постачання, це політика, що стосується усіх джерел доходів - явних і непрямих, включає фінансово-економічні аспекти регулювання :

- припливу робочої сили військовослужбовців, в першу чергу, професійних;
- укомплектованості тих або інших видів військ, дефіцитних спеціальностей;
- мобілізаційного резерву;
- рівня професійної підготовки;
- забезпечення соціальної значущості військової праці, соціальної справедливості і захищеності військовослужбовців;
- стимулювання розвитку певного виду військової діяльності в різних умовах.

Отже, політика державного регулювання грошових доходів військовослужбовців в умовах ринкової економіки стає системотворним елементом соціально- економічного забезпечення Збройних Сил, стержневим питанням військово-соціальної політики.

У другому розділі - Аналіз організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України – окреслено методичні засади організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України, проведено систематизацію закордонного досвіду формування організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення військовослужбовців, надано оцінку організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України.

Визначаючи систему соціально-економічного забезпечення військовослужбовців, як комплекс функціонально взаємозв'язаних підсистем, елементів і чинників, що становлять єдине ціле і має єдину цільову функцію -

відновлення і розвиток здібностей військовослужбовців в їхній специфічній діяльності, ми відносимо до його найважливіших елементів наступні:

- систему грошового забезпечення і натуральних видів забезпечення; систему правових гарантій, пільг і компенсацій;
- систему стимулювання військової праці;
- соціальну сферу (соціальну інфраструктуру) Збройних Сил.

З початком системної трансформації в суспільстві уся сфера соціально-економічного забезпечення перебудовується, але не на функціонування в умовах ринкової економіки в країні, а на переважання соціально-захисних функцій на основі колишнього пріоритету перерахованих підсистем. Неефективність заходів, що проявилася в першій половині 90-х років, вела неминуче до необхідності регулювання політики доходів професійних військовослужбовців. Проте, систему грошового забезпечення, а також пенсійного забезпечення залишили колишніми, основні зусилля направивши на «вдосконалення» додаткових видів грошового забезпечення. В результаті система стимулювання військової праці просто перестала працювати, нівелюючи загальний рівень доходів військовослужбовців, але забезпечуючи існування домогосподарств військових професіоналів на рівні практично мінімальних стандартів.

В той же час, зважаючи на скорочення військових витрат взагалі, а також зміни їх структури, соціальна сфера у військах і на флоті різко понизила свою ефективність, практично переставши повноцінно виконувати свої колишні функції.

Подальше поглиблення ринкових реформ в країні об'єктивно привело до необхідності монетизації пільг і компенсацій, законодавчо гарантованих військовослужбовцям державою, оскільки ця система в умовах ринку може існувати тільки в грошовій формі.

Усе менш значну роль в системі задоволення потреб військовослужбовців і членів їх сімей набувають натуральні види постачання. В першу чергу, це стосується продовольчого і квартирно- експлуатаційного забезпечення, які все більше перетворюються на фінансові інструменти, що функціонують в умовах ринку.

В результаті, з втратою своїх колишніх функцій перерахованими підсистемами соціально-економічного забезпечення, ключовою, такою, що багато в чому визначає усі інші елементи, стає система грошового забезпечення, а політика регулювання грошових доходів військовослужбовців, виступає, на нашу думку, фактично основним змістом військово-соціальної політики.

Була зроблена спроба підвищення грошового постачання, проте, в силу релятивізму діючої системи, її структури, принципів і механізмів, істотний результат досягнуто не було. Хоча кількість домогосподарств військовослужбовців, що проживають за «лінією бідності» значно скоротилося,

лише невелика частина військових професіоналів поліпшила якісні і кількісні показники рівня життя.

Дослідження досвіду організації соціально-економічного забезпечення військовослужбовців армій США, Німеччини, Франції, інших держав свідчить про те, що професіоналізація Збройних Сил в умовах розвиненого ринкового господарства вимагає значної його лібералізації, на основі підвищення ролі грошових доходів військових професіоналів в задоволенні їх соціально-економічних потреб, забезпеченні відповідного соціального статусу і рівня життя, принаймні, не нижче, а у багатьох країнах - вище, середнього по країні.

На думку автора, особливої уваги в політиці доходів військовослужбовців в арміях зарубіжних країн заслуговують наступні фінансові інструменти:

виплата винагороди за укладення і переукладення контракту для усіх категорій військовослужбовців, що проходять службу за контрактом;

виплати, що характеризують турботу держави про військовослужбовців і їх сім'ї (надбавки на утримання сім'ї, компенсації за працю понад встановлену законом тривалість службового часу);

увявлення про диференціацію в межах 15-25%, а в українській армії - 2-3%);

впорядковування індексації грошового забезпечення досягши певного «порогу» індексу цін (у більшості розвинених країн - 57%).

У третьому розділі - Напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України – виокреслено основні методи реалізації організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних сил, здійснено формування напрямів організаційно-економічного механізму соціального забезпечення військовослужбовців, обґрунтовано концептуальні напрями удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних сил України.

Обґрунтовано, що на етапі реформування Збройних Сил, в умовах нерегульованості взаємовідносин між державними силовими структурами, за наявності безлічі невирішених проблем в житті військовослужбовців потрібне впровадження і зміцнення і "по вертикалі", і "по горизонталі" дієвої системи задоволення соціально-економічних інтересів військовослужбовців і членів їх сімей.

Визначено, що з найбільш оптимальних шляхів комплексного рішення проблем соціально-економічної захищеності є розробка і здійснення державних і регіональних програм з соціально-економічного захисту військовослужбовців і членів їх сімей.

Одним з ключових протиріч в рішенні завдань нинішнього етапу військового будівництва виступає, на нашу думку, протиріччя між необхідністю формування високопрофесійного, високоінтелектуального кадрового потенціалу нової української армії і можливостями існуючої системи

соціально-економічного забезпечення військовослужбовців з задоволення їх потреб, розширеному відтворенню їх робочої сили, ефективному стимулюванню військової праці. При цьому вирішення цього протиріччя лежить в площині кардинального реформування не лише даної системи, але, в цілому, концептуальній зміні соціальної політики держави у Збройних Силах. І причини цієї зміни не обмежуються лише переходом на новий принцип комплектування і необхідністю підвищення рівня життя військових професіоналів. Йдеться про коригування завдань соціального розвитку країни на сучасному етапі громадського розвитку - етапі створення національної моделі соціально-орієнтованої економіки.

Крім того, якісне вдосконалення кадрового потенціалу армії і флоту необхідно розглядати в контексті магістральних, стратегічних шляхів розвитку країни - інноваційній моделі економічного зростання, соціалізації усієї системи економічних стосунків, ефективному використанні і нарощуванні інтелектуального людського капіталу нації.

Проте, проведені дослідження показують, що професійні військовослужбовці сучасної української армії, маючи досить високий рівень освіти, що несуть серйозну відповідальність за украй складні і важливі ділянки рішення завдань забезпечення військової безпеки, величезні ресурси, що мають в підпорядкуванні, а також особовий склад, за майновими ознаками і ознаками соціального самопочуття, і самооцінки знаходяться у більшості своїй набагато нижче нижньої межі середнього класу. Звідси висновок про необхідність кардинального реформування самої стратегії формування і нарощування кадрового потенціалу Збройних Сил, як макроекономічного, стратегічного завдання, що має важливе значення. При цьому не можна не помітити, що ці проблеми посилюються дуже несприятливою демографічною ситуацією в країні, яка і прямо, і побічно обов'язково відіб'ється на кадровій політиці держави, формуванні мобілізаційних ресурсів на подальших етапах військового будівництва.

Найважливішим елементом матеріальної основи соціальної політики в армії і на флоті в умовах своєрідної лібералізації соціально економічного забезпечення являється грошове постачання, причому, як ми вже помітили, роль його в досягненні адекватного сучасного рівня громадського розвитку споживання все більше підвищується.

Грошове забезпечення, на нашу думку, це грошовий вираз частини сукупного продукту, створеного в суспільстві і виділяється з державного бюджету на забезпечення життєдіяльності, розширеного відтворення робочої сили і задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до кількості і якості військової праці, і особливостей військової служби. Система грошового забезпечення є сукупністю нормативно-правової бази, що регламентує пільги, гарантії, компенсації і виплати грошового забезпечення військовослужбовців, структури, принципів його організації і

механізму реалізації на практиці. У поняття системи грошового забезпечення входять також норми і правила його виплати.

Узагальнюючи вітчизняний і зарубіжний досвід, аналізуючи соціально-економічні процеси як у Збройних Силах, так і в країні, в цілому, а також наявні позиції фахівців, дослідників цих питань, нами зроблено спробу створення оригінальної моделі системи грошового забезпечення.

В основу нової системи, на нашу думку, мають бути покладені наступні принципи:

- забезпечення розширеного відтворення робочої сили військовослужбовців, гідного рівня і якості життя, що відповідають їх соціальному статусу;
- можливість постійного вдосконалення відповідно до зростання добробуту населення («вбудований» організаційно-економічний механізм державного регулювання);
- забезпечення ефективної диференціації окладів грошового забезпечення;
- ефективне стимулювання якості і результатів праці, підвищення кваліфікації, рівня освіти;
- економічна і соціальна обґрунтованість рівнів окладів грошового змісту;
- уніфікована і проста методика розрахунку;
- максимальний облік особливих умов служби;
- облік на компенсаційній основі обмежень свободи і прав військовослужбовців, політичного, економічного і соціального характеру.

Реалізація перерахованих принципів в контексті сучасних поглядів на регулювання грошових доходів населення в умовах ринку може бути досягнута, на нашу думку, якщо в основі визначення рівня грошового постачання буде закладена середня заробітна плата на цей фінансовий рік. Обґрунтованість цієї позиції, аргументація пропонованої методики розрахунку дозволяють, на наш погляд, вирішити наступні основні завдання військово-соціальної політики :

- автоматично забезпечується синхронізація рівня життя військовослужбовців услід за зростанням добробуту населення країни;
- середні доходи військовослужбовців далі на початкових посадах рядового і сержантського складу (контрактників) порівнюються за рівнем з нижньою межею середнього класу, забезпечуючи підвищення їх соціального статусу і розширене відтворення їх робочої сили;
- у цій системі яскраво виражена стимулююча функція;
- встановлення базової ставки окладів грошового забезпечення залежно від рівня середньої зарплати по країні реально підводить економічну основу оцінки специфічної трудової діяльності у цій сфері громадського відтворення, робить її конкурентоздатною;
- у цій моделі робиться спроба запропонувати вартісний еквівалент

деяких обмежень прав військовослужбовців соціального, правового і політичного характеру.

Безумовно, і ця модель, і розроблена методика не претендують на остаточно завершене дослідження, швидше є принциповим варіантом, що враховує недоліки, і перспективи подальшого вдосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального захисту військовослужбовців.

Враховуючи складну структуру соціально-економічного забезпечення Збройних Сил, а також керуючись комплексним підходом, автор звертає увагу, на те, що саме по собі реформування соціального захисту, незважаючи на його найважливішу роль, не означатиме системних перетворень. Потрібна зміна усіх елементів системи. Іншими словами, дійсне перетворення військово-соціальної політики держави пов'язане з корінним реформуванням системи соціально-економічного забезпечення військовослужбовців, в цілому, включаючи усю соціальну інфраструктуру військ і сил флоту.

ВИСНОВКИ

У дослідженні запропоновано розв'язання актуальної проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України.

Результати проведених досліджень уможливлють отримання таких висновків:

1. Визначено особливості організаційно-економічного механізму державного регулювання в системі Збройних Сил України. Доведено, що соціалізація усієї системи економічних стосунків, зміна пріоритетів соціальної політики держави в напрямі розвитку людського чинника - об'єктивна закономірність формування сучасної моделі соціального ринкового господарства. Коригування та удосконалення потребує військово-соціальна політика, у зв'язку з підвищенням ролі і значення ринкових механізмів і інститутів в системі задоволення соціально-економічних потреб військовослужбовців.

2. Охарактеризовано методичні засади організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України. Проведена систематизація основних напрямів задоволення соціально-економічних інтересів військовослужбовців, що проходять військову службу. До числа цих основних напрямів нами віднесені економічні інтереси з захисту сімей військовослужбовців, інтереси з соціального страхування життя військовослужбовців, інтереси з реалізації соціально-побутових умов життя військовослужбовців і членів їх сімей, інтереси пенсійного забезпечення, перепідготовки військовослужбовців, звільнених з військової служби.

3. Систематизовано закордонний досвід формування організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення військовослужбовців. У ході дослідження закордонного досвіду задоволення соціальних потреб військовослужбовців, нами обгрунтовано напрями вдосконалення соціально економічного забезпечення Збройних Сил на етапі переходу до їх комплектування на переважно контрактній основі: підвищення ефективності політики доходів військовослужбовців; оптимізація системи соціальних норм і нормативів задоволення їх потреб за видами постачання; створення сучасних систем пенсійного забезпечення, страхування життя і здоров'я військових професіоналів; розвиток соціальної інфраструктури військ.

4. Надано оцінку організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України. Логіка дослідження підводить до розуміння того, що вдосконалення соціально-економічного забезпечення Збройних Сил неможливе без зміни змісту військово-соціальної політики. Оскільки, вона визначається нами як один з напрямів соціальної політики держави з реалізації встановлених прав, свободи, пілг і законних інтересів, військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби, і членів їх сімей, створення економічних стимулів і соціальних гарантій для успішного проходження служби, оскільки, в першу чергу, повинно йтися про зміну її спрямованості : переходу від переваження соціально-захисних функцій до рішення конкретних, перспективних завдань в контексті сучасного етапу формування нового вигляду української армії.

5. Окреслено основні методи реалізації організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил. Сучасним Збройним Силам необхідна як принципово нові техніка і технології, засновані на самих передових досягненнях НТР, так і висококваліфіковані кадри - носії інтелектуального потенціалу. У них складніше структура матеріальних, духовних і соціальних потреб, вони витрачають більше засобів на відновлення життєвої енергії і розвиток здібностей, на освіту, професійну підготовку. Отже, рівень і якість їх життя мають бути вищі, ніж ті що забезпечують виживання, а з урахуванням розглянутих особливостей військової праці, система відтворення робочої сили військовослужбовців (особливо професійних), безумовно, повинна носити розширений, розвиваючий характер

До таких пріоритетних завдань, на наш погляд, слід віднести:

- поєднання інтересів суспільства, в особі держави і особистих інтересів військовослужбовців при взаємній і рівній відповідальності;

- забезпечення ефективного задоволення соціально економічних потреб військовослужбовців і членів їх сімей, розвиваючого, розширеного відтворення їх специфічної робочої сили;

- матеріальну компенсацію обмежень прав і свобод військовослужбовців, в першу чергу, професійних, політичного, економічного і соціального характеру;

- забезпечення соціального прогресу у Збройних Силах, підтримка їх кадрового потенціалу на належному рівні.

6. Обґрунтовано концептуальні напрями удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України. У структурі концепції міститься методологія аналізу процесу задоволення соціально-економічних інтересів військовослужбовців, що включає елементи еволюційної і інституціональної теорії, відповідний понятійний апарат, а також ті елементи новизни, які отримані у ході рішення поставлених завдань. Виявлені особливості економічних інтересів в системі Збройних Сил України. Ці особливості характеризуються: по-перше, наявністю у переважної більшості військовослужбовців короткострокових економічних інтересів і відсутністю довгострокових економічних інтересів; по-друге, більшою відповідальністю з виконання своїх обов'язків при реалізації відповідних економічних інтересів; по- третє, особистою відповідальністю за реалізацію економічних інтересів інших економічних суб'єктів в частині забезпечення ними національної безпеки держави.

АНОТАЦІЯ

Мазовецький Р. І. Організаційно-економічний механізм державного регулювання реформуванням Збройних сил України.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національний університет цивільного захисту України. – Харків, 2022.

У дослідженні запропоновано розв'язання актуальної проблеми з обґрунтування теоретичних засад та розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних сил України.

В дисертаційному дослідженні визначено особливості організаційно-економічного механізму державного регулювання в системі Збройних Сил України, та охарактеризовано методичні засади організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України. Проведено систематизацію закордонного досвіду формування організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення військовослужбовців, а також надано оцінку організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України. Автором окреслено основні методи реалізації організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил і обґрунтовано концептуальні напрями удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України.

Об'єктом дослідження є державне регулювання соціального забезпечення

Збройних Сил України, а предмет дослідження – організаційно-економічний механізм державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України.

Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, економічної і споріднених з ними наук. В основу методології дослідження було покладено системний підхід, методологічна специфіка якого визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, що її забезпечують, на виділення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх у єдину теоретичну картину.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становили нормативно-правові акти, праці зарубіжних і вітчизняних учених, Інтернет-ресурси, статистична інформація Державного комітету статистики України та інших центральних органів виконавчої влади.

Наукова новизна одержаних результатів проведеного дослідження полягає у вирішенні наукового завдання щодо розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій з удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України.

Таким чином, у дослідженні запропоновано розв'язання актуальної проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України. Результати проведених досліджень уможливають отримання обґрунтованих висновків.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм державного регулювання соціального забезпечення Збройних Сил України, державне регулювання, соціальний захист, соціальне забезпечення, Збройні Сили України, механізми державного регулювання.

ABSTRACT

Mazovetskyi R. I.. Organizational and economic mechanism of state regulation by reforming the Armed Forces of Ukraine.

The dissertation on competition of a scientific degree of the PhD in public administration on a specialty 25.00.02 - mechanisms of public administration. - National University of Civil Defence of Ukraine. – Kharkiv, 2022.

The research proposed a solution to the current problem of substantiating the theoretical foundations and developing practical recommendations for improving the organizational and economic mechanism of the state regulation of social security of the Armed Forces of Ukraine.

In the dissertation study, the peculiarities of the organizational and economic

mechanism of state regulation in the system of the Armed Forces of Ukraine are determined, and the methodological principles of the organizational and economic mechanism of the state regulation of social security of the Armed Forces of Ukraine are characterized. The systematization of the foreign experience in the formation of the organizational and economic mechanism of the state regulation of social security of military personnel was carried out, and an assessment of the organizational and economic mechanism of the state regulation of social security of the Armed Forces of Ukraine was also provided. The author outlines the main methods of implementing the organizational and economic mechanism of the state regulation of social security of the Armed Forces and substantiates the conceptual directions for improving the organizational and economic mechanism of the state regulation of social security of the Armed Forces of Ukraine.

The methodological basis of the work is general scientific methods of research and special methods based on modern scientific principles of management, economics and related sciences. The methodology of the research was based on a systematic approach, the methodological specificity of which is determined by the fact that it focuses the research on revealing the integrity of the object and the mechanisms that ensure it, on the selection of various types of connections of a complex object and their reduction into a single theoretical picture .

The author used a number of scientific methods, in particular: the hypothetical-deductive method of forming the methodology of the dissertation research, which made it possible to form a research hypothesis, to build heuristic models for improving the organizational and economic mechanism of the state regulation of social security of the Armed Forces of Ukraine; the deductive proof of the proposed research hypothesis not only confirmed the correctness of the formation of its methodology, the validity of the conclusions, but also made it possible to propose and verify practical recommendations for the improvement of the researched object; structural and functional analysis, the essence of which consists in the selection of elements of the system of the organizational and economic mechanism of the state regulation of social security of the Armed Forces of Ukraine; a number of comparative methods that made it possible to analyze the standards and mechanisms of social security of the Armed Forces of Ukraine; a statistical method that made it possible to reveal real and accurate facts about the state of the object under study; a prognostic method, by means of which more distant prospects of its development are determined; the theoretical and conceptual method that determined the direction of the research, embodied in the analysis of the functions, structure and parameters of the object, and made it possible to identify, understand, describe and compare the role of the organizational and economic mechanism of the state regulation of social security of the Armed Forces of Ukraine, to clarify their functions in the activity of each of the subsystems, evaluate the results of management influence, identify prospects and mechanisms.

The information base of the dissertation research was made up of legal acts,

works of foreign and domestic scientists, Internet resources, statistical information of the State Statistics Committee of Ukraine and other central executive authorities.

For the first time, the author substantiated the conceptual directions of improving the organizational and economic mechanism of the state regulation of social security of the Armed Forces of Ukraine through the definition of a system for satisfying the social and economic interests of professional military personnel, which includes a complex of functionally interconnected subsystems, elements and factors that form a single whole and have a single target function, restoration and development of abilities of military personnel.

The dissertation improved the methods of implementing the organizational and economic mechanism of the state regulation of the social security of the Armed Forces through the formation of the main directions of optimization and adaptation of the economic interests of military personnel, which are aimed at increasing the money supply, the level of food and material support, medical care of military personnel, and solving the housing problem; and the areas of systematization of the foreign experience in the formation of the organizational and economic mechanism of the state regulation of social security of military personnel and improvement of the social and economic security of the Armed Forces at the stage of transition to their recruitment on a predominantly contractual basis are improved: increasing the effectiveness of the military personnel income policy; optimization of the system of social norms and standards for meeting their needs by types of supply; creation of modern pension systems, life and health insurance for military professionals; development of the social infrastructure of the troops.

Thus, the research proposed a solution to the current problem, which consists in substantiating the theoretical foundations and developing practical recommendations for improving the organizational and economic mechanism of the state regulation of social security of the Armed Forces of Ukraine. The results of the conducted research make it possible to obtain well-founded conclusions.

Keywords: organizational and economic mechanism of state regulation of social security of the Armed Forces of Ukraine, state regulation, social protection, social security, Armed Forces of Ukraine, mechanisms of state regulation.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Мазовецький Р.І. Поняття та сутність соціального захисту, її особливості в умовах професійної армії. Інвестицій: практика досвід №17. 2022 р. С.131-134, Режим доступу: <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/485>
2. Мазовецький Р.І. Соціальне забезпечення збройних сил як

загальнодержавна проблема сучасного етапу розвитку українського суспільства Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2021. Вип. 2 (15). С.436-444

3. Мазовецький Р.І. Основні форми та методи організації забезпечення соціального захисту військовослужбовців в сучасних умовах Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2019. Вип. 2 (11). С.542-551

4. Мазовецький Р. І. Основні напрями вдосконалення системи соціального захисту військовослужбовців. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2019. Вип. 1 (10). С.435-443 <http://vdu-nuczu.net/ua/2-uncategorised/82-vipusk-1-10-2019>

5. Mazovetskyi R.I. Socio-economic developmentformation of the armed forces of Ukraine. East journal of security studies. 2019. 4 (1). 175–183. Режим доступу: <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/84>

Тези конференцій:

6. Мазовецький Р. І. Аспекти формування державної політики задоволення соціально-економічних інтересів військовослужбовців . Трансформація системи публічного управління в умовах воєнного часу: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (3 червня 2022 року) / за заг. ред. О.І. Пархоменко-Куцевіл. Переяслав, 2022. С. 188-191.

7. Мазовецький Р. І. Роль армії в системі державної влади. Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022 . С.70

8. Мазовецький Р. І. Механізми соціального забезпечення в Збройних силах України. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 18 березня 2022 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2022.С. 106-109.

9. Мазовецький Р. І. Механізм соціального захисту військовослужбовців. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки, що проводилася 16–20, 26 травня 2022 року на базі Державного університету «Житомирська політехніка». С.401.

Відповідальний за випуск Копанчук Володимир Олександрович

Підписано до друку 05.11. 2022 р.
Формат 60х84/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Наклад 100 прим. Замовлення № 77.

Надруковано в друкарні «БУКЛАЙН»
61000, м. Харків, вул. Катерининська, 46.
тел. (099) 604-49-45.
www.bookline.online

